

**АКОМОДАЦИОННИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ПРОСТИТЕ
СИНТАКТИЧНИ КОНСТРУКЦИИ В СТРУКТУРНИЯ ТИП
 $V_1 \rightarrow \text{DA}V_2$ ПРИ МОДИФИКАЦИЯТА МУ V_1 (ЛИЧЕН) $\rightarrow \text{DA}V_2$ (ЛИЧЕН)**

РУСКА СТАНЧЕВА

ИНСТИТУТ ЗА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК „ПРОФ. ЛЮБОМИР АНДРЕЙЧИН“ ПРИ БАН
rustancheva@gmail.com

Работата изяснява накратко понятието синтактична акомодация и предимствата му при описанието на простите синтактичните структури с главен и подчинен член глаголна словоформа. Изследват се акомодационните характеристики на простите синтактични конструкции с главен член словоформа на личен глагол и подчинен член *да-конструкция* със словоформа на личен глагол. Установява се, че *да-конструкцията* е винаги акомодиран член в простата синтактична структура V_1 (личен) $\rightarrow \text{da}V_2$ (личен) при категорията *време на глагола*. Предлага се петстепенна скала за описание на степента на акомодация на *да-конструкцията* като подчинен член.

Ключови думи: формален синтаксис, синтактична акомодация, *да-конструкция*, проста синтактична конструкция, степен на акомодация.

**ACCOMMODATION CHARACTERISTICS OF THE SIMPLE SYNTACTIC
CONSTRUCTIONS OF THE STRUCTURAL TYPE**

$V_1 \rightarrow \text{DA}V_2$ IN ITS MODIFICATION V_1 (PERSONAL) $\rightarrow \text{DA}V_2$ (PERSONAL)

RUSKA STANCHEVA

INSTITUTE FOR BULGARIAN LANGUAGE, BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES
rustancheva@gmail.com

The study proposes a brief clarification of the notion of syntactic accommodation and its advantages in describing simple syntactic structures consisting of a head verb and a subordinate verb. In particular, the author discusses the accommodation characteristics of simple syntactic constructions formed by a main personal verb and a subordinate *da*-construction with a personal verb. It is established that in the simple syntactic structure V_1 (personal) $\rightarrow \text{da}V_2$ (personal) the *da*-construction is always accommodated with respect to the verb tense category. A five-step scale is proposed to account for the degree of accommodation of *da*-constructions as subordinate elements.

Keywords: formal syntax, syntactic accommodation, *da*-constructions, simple syntactic structures, degree of accommodation

1. Въвеждане в проблематиката

Основна цел на едно формално синтактично описание е да се състави списък с възможни реализации на правилни синтактични конструкции, съставени от елементарните синтактични единици, които принадлежат към отделните формални класове от инвентара на езика (напр. V – V, V – N, V – Num, V – A, V – Adv и т.н.). Необходимо е наред с това да се опишат и всички възможни вариации (подтипове) в обособените синтактични конструкции.

Така на първа стъпка от формалното синтактично описание могат да се представят *простите синтактични структури*, резултат от свързването на две синтактични единици. По-сетне въз основа на него могат да се представят правилата за разширяване на простите синтактични конструкции и правилата за конфигуриране на изреченските структури, което е и крайната цел на формалното синтактично описание в рамките на работата по проекта *Нормативна граматика на българския език*.

Следвайки пътя на извеждане на *формалните правила* за свързване на единиците от инвентара на езика най-напред в словосъчетания и после в изречения – минималните единици на изказването, можем да опишем *технологията*, чрез които говорещите (пишещите) създават изказване, за да постигат комуникативните си цели.

За целите на синтактичното описание, разбирано по този начин, ще използваме понятията *синтактична акомодация* и *синтактична конотация*¹.

Изборът на тези две понятия и предимствата им при формалното синтактично описание на езици с богата флексия като българския са предмет на друга работа, а тук ще се ограничим накратко с изясняването на понятието *синтактична акомодация*, доколкото то е предмет на настоящото изследване.

Под понятието *синтактична акомодация*, предложено от Ст. Кароляк (вж. Karolak 1972), се разбира най-общо *граматичното въздействие* на една синтактична единица върху друга при свързването им в прости синтактични конструкции, т.е. формалното приспособяване на една синтактична единица към изискванията на друга синтактична единица в синтактичната конструкция, за да се произведе граматично правилна фраза. Въз основа на тази дефиниция при синтактичната акомодация се разграничават две синтактични единици с различен статус: *акomodирац* (главен) *член* и *акomodиран* (подчинен) *член* (вж. Saloni, Świdziński 2007: 111).

Така в чисто формалното синтактично описание под *синтактична акомодация* ще разбираме единствено *структурните правила*, които управляват свързването на единиците от инвентара на езика (т.е. словоформите на лексемите, категоризирани в класове) в свойствени на дадения език синтактични конструкции (групи, синтагми) (вж. Обућина 2016). Това означава, че няма да анализираме семантичния компонент на езиковите

единици, а ще го привличаме единствено при илюстрация за правилност / неправилност на една или друга проста синтактична конструкция².

Механизмът на *синтактичната акомодация* може да се представи по следния начин: дадена синтактична единица (словоформа на лексема) в качеството ѝ на акомодираща в проста синтактична конструкция „преглежда или търси в списък“ с други синтактични единици (словоформи на лексеми) от инвентара на езика такава единица, с която да се свърже в *правилна синтактична конструкция*. (Saloni, Świdziński 2007: 111)

Всъщност, разбирано по този начин, понятието *синтактична акомодация* е хипероним по отношение на понятията от традиционната граматика *съгласуване, управление, прилагане*, доколкото дава възможност чрез него да се опише целият набор от формални зависимости между главния и подчинения член не само при категориите *число, род, надеж*, но и при категориите *лице, време, вид, статус, наклонение*.

Така използването на понятието *синтактична акомодация* се оказва „работещо“ за описанието на формалните особености на прости синтактични групи, в които и двата синтактични члена са *словоформи на глаголни лексеми*. Приемаме да означаваме този синтактичен тип конструкции със следния запис: $V_1 \rightarrow V_2$.

В неговите рамки могат да се обособят два структурни подтипа³:

V_1 (изменяема по време глаголна форма) \rightarrow V_2 (*да*-конструкция)

V_1 (неизменяема глаголна форма – деепричастие) \rightarrow V_2 (*да*-конструкция)

Главен член в така обособения тип прости синтактични конструкции $V_1 \rightarrow V_2$ измежду всичките глаголни словоформи в българския език могат да бъдат:

а) различни форми на *изменяемите* глаголни лексеми (за число, време, статус, наклонение, евиденциалност – напр. *иска да завърши, ще искаш да завършим, не искам да завършат; би искал да завърши, искай да завърши; искал да завърши, бил искал да завърши* и пр.);

б) *неизменяемата* глаголна форма деепричастие (т.нар. „глаголно наречие“) – напр. *мечтаейки да завърши*.

В позиция на подчинен член пък могат да са единствено форми на *да-конструкцията*.

Обект на тази работа са простите синтактични конструкции в рамките на структурния подтип V_1 (изменяема по време глаголна форма) \rightarrow V_2 (*да*-конструкция), при което и двата члена са словоформи на личен глагол. Приемаме да ги означаваме по следния начин: V_1 (личен) \rightarrow **да** V_2 (личен) (вж. по-нататък за останалите подтипове на типа $V_1 \rightarrow$ **да** V_2).

Преди обаче да пристъпим към акомодационните особености на така обособения обект на работата ни, ще се спрем накратко върху т. нар. *да-конструкция* с оглед на синтактичните ѝ характеристики.

2. За *да-конструкцията* като подчинен член в структурния тип $V_1 \rightarrow$ **да** V_2

Необходимо е да подчертаем, че в настоящото описание разглеждаме *да-конструкцията* като една синтактична единица, приемайки основанията на К. Симов и С. Колковска (вж. Симов, Колковска/Simov, Kolkovska: 2003), както и следвайки критериите за *отделимост на знака* у И. А. Мелчук (Мелчук/Melchuk 2013: 201), а така също и критерия за *фиксираност на словоредата* у Р. Ницолова като един от формалните признаци на граматикализацията (вж. Ницолова/Nitsolova 2012: 56).

Необходимо е да изтъкнем още, че *да-конструкцията* е *селективна речникова категория* за глаголите в българския език, доколкото има глаголни лексеми, които като главен член в прости синтактични конструкции не я допускат: срв. напр. *колебая се* (**Колебая се да играя*), *чудя се* (**Чудя се да играя*), *съм* (**Аз съм да играя сам*) и др. От тази гледна точка цялото множество от глаголни лексеми, чиито словоформи функционират като главен член на прости синтактични конструкции, може да се разпредели в две подмножества:

- подмножество на глаголите, допускащи форми на *да-конструкция* като подчинен член;
- подмножество на глаголите, недопускащи форми на *да-конструкция* като подчинен член.

Наблюденията ни установяват, че в рамките на първото подмножество можем да предложим и *общо правило за недопустимост* на идентичност на формата на синтактичните единици в изследваната синтактична конструкция. Според него в позицията на подчинения член *да-конструкция* НЕ може да се появи точно същата словоформа, която е в позицията на главния член: **искам да искам*; срв. *искам да искам***е**, *искам да искам***и**; *искам да **поискам***, *искам да **бях поискал***.

При анализа на акомодационните характеристики на простата синтактична конструкция $V_1 \rightarrow даV_2$ по-нататък ще описваме единствено формалните особености на синтактичните единици, които я изграждат. Това изисква да се имат предвид онези формални особености на *да-конструкцията*, които са безотносителни към селективните формални изисквания на главния член. В граматичната литература нееднократно е изтъквана дефективността на *да-конструкцията* по отношение на морфологичните категории *време* и *наклонение* (вж. Викторова/Viktorova 2005; Генадиева-Мутафчиева/Genadieva-Mutafchieva 1970; Градинарова/Gradinarova 2017; Деянова/Dejanova 1986; Иванова/Ivanova 2015, 2016, 2017, 2018; Ласкова/Laskova 2009; Маслов/Maslov 1981; Ницолова/Nitsolova 2008; Петрова/Petrova 2015; Симов, Колковска/Simov, Kolkovska 2004; Тишева/Tisheva 2001; Alexova, Tisheva 2000 и др.).

И така, *да-конструкцията* може да функционира с ограничен набор от темпорални форми:

- презенс (*мисля/мислих/мислех/мислил съм /бях мислил... да направя*)

- перфект (*искам/исках да съм направил* (вече))
- плусквамперфект (*искам/исках да бях станала* (лекарка))
- имперфект (*искам/исках да можех; исках да четях/да пеех*).

И докато всички глаголни лексеми, които като главен член селектират *да*-конструкция, се свързват без ограничения с формите *й* за презенс, то наборът от останалите темпорални форми зависи изцяло от особеностите на главния член.

В рамките на *да*-конструкцията НЕ може да се появят форми за: аорист (напр. **да направих*), бъдеще време (**да ще правя*), бъдеще време в миналото (**да щях да правя*), бъдеще предварително време (**да ще съм направил*) и бъдеще предварително време в миналото (**да щях да съм правил*).

По отношение на категорията *наклонение да*-конструкцията също се отличава с дефективност. При свързването си като подчинен член в проста синтактична конструкция с главен член словоформа на глаголна лексема тя функционира основно с форми за *индикатив* (*искам да работя*) и *макар* и много ограничено – с условни форми (*искам да бих могъл*), но не и с императивни форми (прости и сложни: **стани да кажеш*, **стани да да кажеш*). *Да*-конструкцията функционира и с имперцептивни форми (*искаш бил да можеш*).

За да се изследват акомодационните характеристики на подмножеството на глаголните лексеми, които като главен член допускат свързване в прости синтактични групи с *да*-конструкция, ще разпределим посоченото подмножество глаголни лексеми по-нататък на още подмножества.

Първият от критериите, по който ще направим това, е +/- на повече от една форма за лице при всеки един от двата члена в рамките на простата синтактична конструкция $V_1 \rightarrow да V_2$. Във връзка с този критерий се обособяват следните структурни групи:

- 2.1. V_1 (личен) $\rightarrow да V_2$ (личен): главният член е *лична глаголна форма*, допускаща в подчинения член *да*-конструкция лични глаголни форми: срв. *мисли да отиде, можем да дойдем, *мисли да съмне, *мога да съмне*.
- 2.2. V_1 (личен) $\rightarrow да V_2$ (безличен): главният член е *лична глаголна форма*, подчиненият член е *да-конструкция* с форма на безличен глагол: *искам да се е съмнало вече*.
- 2.3. V_1 (безличен) $\rightarrow да V_2$ (личен): главният член е *форма на безличен глагол*, подчиненият член е *да-конструкция* с лична глаголна форма: *трябва да искаш, може да е дошъл*.
- 2.4. V_1 (безличен) $\rightarrow да V_2$ (безличен): главният член е *форма на безличен глагол*, подчиненият член е *да-конструкция* също *форма на безличен глагол*: *трябва да се стъмва, може да се зазорява, ще ми се да се съмва*.

По-нататък всяка от обособените структурни групи в рамките на типа $V_1 \rightarrow даV_2$ може да се изследва с оглед на акомодационните ѝ особености във връзка с морфологичните категории: *число, време, вид, статус, наклонение, евиденциалност*. Всяка една от тези категории, подобно на категорията *лице*, ще служи като критерий за обособяване на групи в рамките на обособените по-горе структурни подтипове.

3. Акомодационни характеристики на простите синтактични конструкции от структурния подтип $V_{1(личен)} \rightarrow даV_{2(личен)}$

Изследване на акомодационните характеристики на простите синтактични конструкции от структурния подтип $V_{1(личен)} \rightarrow даV_{2(личен)}$ досега не е правено в пълнота в българската лингвистика. Смятаме, че изпълнението на тази задача е ценно предвид на: а) установяване на езиковата динамика б) нормативния аспект на особеностите на *да*-конструкцията и в) разработване на софтуер на нормативен граматичен речник.

3.1. Акомодация по лице на подчинения член в простата конструкция $V_{1(личен)} \rightarrow даV_{2(личен)}$

По начало *лицето* може да бъде селективна категория на главния член в рамките на конструкцията $V_1 \rightarrow даV_2$ само когато и главният, и подчиненият член са словоформи на *личен глагол*. (В обособените по-горе структурни групи, в които едната синтактична единица (главна или подчинена) е форма на безличен глагол, е невъзможно лицето да бъде селективна категория).

По отношение на изискванията на главния член в синтактичните конструкции от структурния тип $V_{1(личен)} \rightarrow даV_{2(личен)}$ спрямо категорията *лице* на подчинения глагол в *да*-конструкцията могат да се обособят следните подмножества глаголи:

3.1.1. Подмножество на личните глаголи, които като главен член в разглеждания структурен тип НЕ селектират форма за лице от подчинения член *да*-конструкция.

Тези глаголни лексеми са преобладаващото подмножество в българския език: *допускам, мисля, намирам, искам, смятам, предлагам* и мн. др.

Ще ги означим със следния графичен запис:

$$V_1 \text{ (личен)} \rightarrow \text{да}V_2 \text{ (личен)} [\text{PERS}V_2 \neq \text{PERS}V_1 / \text{PERS}V_2 = \text{PERS}V_1]^4$$

3.1.2. Подмножеството на личните глаголи, които като главен член в разглеждания структурен подтип селектират форми за лице на подчинения член *да*-конструкция, се разпределят в още две подмножества:

3.1.2.1. Подмножество на глаголите, които селектират задължителна неидентичност на формата за лице на подчинения член *да*-конструкция с лицето на главния член: *виждам, възпирам, долавям, дочувам, забранявам, заповядвам, заставам, изисквам, карам, нареждам, наблюдавам, насилвам, позволявам, принуждавам, разреши, разрешавам, слушам, съзирам, съветвам, чувам, казвам, упълномощавам, упълномоща, усецам, чувствавам*⁵ и др.

Ще ги означим със следния графичен запис:

$$V_1 \text{ (личен)} \rightarrow \text{да}V_2 \text{ (личен)} [\text{PERS}V_2 \neq \text{PERS}V_1]$$

3.1.2.2. Подмножеството на глаголите, които селектират задължителна идентичност на формата за лице на подчинения член *да*-конструкция с формата за лице на главния член: *готвя се, двоумя се, досещам се, дръзна, забравям, започвам, зная* (в значение *мога*), *изморя се, изморявам се, измъча се, измъчвам се, изпотя се, изтопявам се, изтрепвам се, изтрепя се, изтощавам се, изтощя се, каня се, мога, мъча се, наемам се, наема се, понеча, понечвам, осмеля се, осмелявам се, прекратя, прекратявам, принудя се, принуждавам се, преставам, престана, преустановя, преустановявам, приключа приключвам, продължа, продължавам, реша се, решавам се, сещам се, спирам 'преставам', спра 'престана', смея, умея, успея, успявам.*

Ще ги означим със следния графичен запис:

$$V_1 \text{ (личен)} \rightarrow \text{да}V_2 \text{ (личен)} [\text{PERS}V_2 = \text{PERS}V_1].$$

3.2. Акомодация по число на подчинения член в синтактичната конструкция $V_1 \text{ (личен)} \rightarrow \text{да}V_2 \text{ (личен)}$

Според наблюдаваните особености на конструкцията $V_1 \text{ (личен)} \rightarrow \text{да}V_2 \text{ (личен)}$ с оглед на категорията *число* глаголните словоформи във функция на главен член формират следните две подмножества:

- подмножество на селектиращите форма за число на подчинения член;
- подмножество на неселектиращите форма за число на подчинения член:

3.2.1. Подмножеството на глаголните лексеми, които НЕ селектират форми за число от подчинения член, може да се представи със следния графичен запис:

$$V_{1(\text{личен})} \rightarrow \text{DA}V_{2(\text{личен})} [\text{NUM}V_2 \neq \text{NUM}V_1 / \text{NUM}V_2 = \text{NUM}V_1]$$

Можем да прецизираме елементите на това подмножество, като го разбием на още две, а като критерий за тази подялба ще използваме селективността на главния член при категорията *лице*.

3.2.1.1. Подмножество на глаголните лексеми, които не селектират форми за число, нито пък форми за лице при подчинения член – към това подмножество се отнася огромната част от глаголните лексеми в днешния български книжовен език.

Можем да го представим със следния графичен запис:

$$V_{1(\text{личен})} \rightarrow \text{DA}V_{2(\text{личен})} [\text{PERS}, \text{NUM}V_2 \neq \text{PERS}, \text{NUM}V_1 / \text{PERS}, \text{NUM}V_2 = \text{PERS}, \text{NUM}V_1]$$

3.2.1.2. Другото подмножество са глаголните лексеми, които не селектират форми за число, но селектират идентичност на формата за лице на подчинения член с тази на главния. Необходимо е да се отбележи, че става дума за ограничено подмножество лексеми: *досетя се досещам се, забравя(м), каня се, мъча се, наемам се, (за)помня* и някои др., напр.:

мъча се да направля/направим

каня се да дойда/дойдем

досетих се да кажа/кажем

Можем да го представим със следния графичен запис:

$$V_{1(\text{личен})} \rightarrow \text{DA}V_{2(\text{личен})} [\text{PERS}V_2 = \text{PERS}V_1 \text{ и } \text{NUM}V_2 \neq \text{NUM}V_1 / \text{NUM}V_2 = \text{NUM}V_1]$$

*сетих се да заключим този негодник*⁶

3.2.2. Подмножество на глаголните лексеми, които селектират форми за число на подчинения член.

В рамките на разглеждания структурен подтип *числото* на главния член може да бъде селективна категория само в подмножеството на личните глаголи, които селектират идентичност на формата за лице на подчинения член с формата за лице на главния член: *викна ('започвам'), втурвам се, втурна се, дръзна, дръзвам, започвам, зная (мога), мога, мъча се, понеча, осмелявам се, прекратявам, прекратя, преставам, престана, преустановя, преустановявам, приключвам, приключа, продължавам, решавам се, седна ('започна'), смея, спирам, спускам се, тръгвам ('започвам'), тръгна ('започна'), умея, успея, хуквам.*

Можем да го представим със следния графичен запис:

$$V_1(\text{личен}) \rightarrow \text{DA}V_2(\text{личен}) [\text{PERS}V_2 = \text{PERS}V_1, \text{NUM}V_2 = \text{NUM}V_1]$$

3.3. Акомодация при категорията *ВИД НА ГЛАГОЛА* на подчинения член

С оглед на категорията *вид на глагола* при главния член в простите синтактични конструкции от структурния подтип $V_1(\text{личен}) \rightarrow \text{da}V_2(\text{личен})$ могат да се обособят две подмножества:

3.3.1. Подмножество на глаголните лексеми, които НЕ селектират *да*-конструкция според принадлежността им към един от двата вида (НСВ или СВ). Това са огромната част от глаголните лексеми в днешния книжовен български език.

Можем да го представим със следния графичен запис:

$$V_1(\text{личен}) \rightarrow \text{DA}V_2(\text{личен}) [\text{ASP-IMP}V_2 / \text{ASP-PERF}V_2]$$

3.3.2. Подмножество на глаголните лексеми, които като главен член селектират при подчинения член глаголните лексеми само от НСВ. Това са т.нар. „фазови глаголи“: *викна ('започна'), втурвам се, втурна се, започвам, започна, прекратявам, прекратя, преставам, престана, преустановя, преустановявам, приключвам, приключа, продължавам, продължа, седна ('започна'), спирам, спра, спускам се, тръгвам ('започвам'), тръгна ('започна'), хуквам.*

Тук се отнасят и глаголи като: *изморя се, изморявам се, измъча се, изпотя се, изтрепвам се, изтрепя се, изтощавам се, изтощя се* (напр. *изтрепах се да бързам, изпотих се да споря*).

Можем да представим това подмножество със следния графичен запис:

$$V_1(\text{личен}) \rightarrow \text{DA}V_2(\text{личен}) [\text{ASP-IMP}V_2]$$

Необходимо е да се отбележи при това, че видовата принадлежност на лексемата във функция на главен член и в двете обособени по-горе подмножества не оказва влияние при селекцията на глаголния вид на подчинения член: срв. *отивах да купя/да купувам* и *отидох да купя/да купувам*.

В случаите, в които се наблюдава акомодация по вид на подчинения член *да*-конструкция, е налице лексикална акомодация, доколкото т.нар. „видови двойки“ са различни лексеми, а не форми на една лексема.

3.4. Акомодация при категорията *ВРЕМЕ* на подчинения член

От гледна точка на категорията *време на глагола* е необходимо да се изследва в кои случаи в простите синтактични конструкции от структурния тип V_1 (личен) \rightarrow да V_2 (личен) тя е селективна за главния член.

С оглед на акомодационните характеристики, отнасящи се до това кои темпорални форми на подчинения член допуска главният член, могат да обособят следните групи:

3.3.1. Глаголни лексеми, които допускат при подчинения член *да*-конструкция *всички възможни* за нея темпорални форми. Бихме могли работно да означим тези лексеми като *ниско рестриктивни*.

3.3.2. Глаголни лексеми, които допускат при подчинения член *да*-конструкция темпорални форми само за *презенс* и *перфект*. Бихме могли работно да означим тези лексеми като *средно рестриктивни*.

3.3.3. Глаголни лексеми, които допускат при подчинения член *да*-конструкция форми само за *презенс*. Бихме могли работно да означим тези лексеми като *силно рестриктивни*.

3.4.1. Глаголи, които като главен член допускат всички възможни за *да*-конструкцията темпорални форми: *презенс, перфект, плуксвамперфект, имперфект*

В изследването на З. Генадиева-Мутафчиева отпреди половин век са посочени едва няколко глагола, които като главен член допускат всички възможни за *да*-конструкцията темпорални форми: *искам, мечтая, надявам се, моля се, очаквам* (Генадиева-Мутафчиева/Genadieva-Mutafchieva 1970: 49). За да проверим дали това е валидно за всички темпорални форми в индикатив на тези глаголи като главен член, по-нататък ще изследваме темпоралната им съчетаемост с всички възможни темпорални форми на *да*-конструкцията. Вероятно към тази ограничена група глаголни лексеми могат да се добавят и още някои, но разширяването ѝ излиза извън задачите ни тук.

Можем да представим това подмножество със следния графичен запис:

$$V_1 \text{ (личен)} \rightarrow \text{ДА} V_2 \text{ (личен)} [\text{PRES.}]/[\text{PERF.}]/[\text{PLSQ.}]/[\text{IMP.}]$$

Главен член форма в *презенс*

СИМВОЛЕН ЗАПИС: V_1 (личен) [PRES.] \rightarrow ДА V_2 (личен) [PRES.]/ [PERF.]/[PLSQ.]/ [IMP.]

Примери:

СИМВОЛЕН ЗАПИС: V_1 (личен) [PRES.] \rightarrow ДА V_2 (личен) [PRES.]
искам да тръгваме; мечтая да я видя

СИМВОЛЕН ЗАПИС: V_1 (личен) [PRES.] \rightarrow ДА V_2 (личен) [PERF.]
*... ти искаш да съм дошъл непременно за нещо.
Откъде искаш да съм ги откраднала?*

*Мечтая да съм била вече там.
... искрено се надявам да си прекарала добре.
Моля се да е отишла на гости на внуците си.*

СИМВОЛЕН ЗАПИС: V_{1(ЛИЧЕН)} [PRES.] → ДАV_{2(ЛИЧЕН)} [PLSQ]

*Но всъщност искаш да бях останал.
Надявам се да беше чул това (?)⁷.*

СИМВОЛЕН ЗАПИС: V_{1(ЛИЧЕН)} [PRES.] → ДАV_{2(ЛИЧЕН)} [IMP.]

В БНК се откриват употреби с подчинен член форма за имперфект единствено на глагола *мога*:

Как искам да можех (да ти помогна).

Това означава, че формите за имперфект при главен член в презенс са силно ограничени: срв. **надявам се да можех*, **моля се да можех*, **очаквам да можех*.

Можем да обобщим, че според данните в БНК при глаголите от разглежданата група, ако главният член е словоформа в презенс, *да*-конструкцията може да се реализира с три от възможните си темпорални форми (за презенс, перфект и плусквамперфект). Реализацията на формите за имперфект при *да*-конструкцията е проблематична.

3.4.1.1. Главен член форма в имперфект

СИМВОЛЕН ЗАПИС: V_{1(ЛИЧЕН)} [IMP.] → ДАV_{2(ЛИЧЕН)} [PRES.]/[PERF.]/[PLSQ]/ [IMP.]

Примери:

СИМВОЛЕН ЗАПИС: V_{1(ЛИЧЕН)} [IMP.] → ДАV_{2(ЛИЧЕН)} [PRES.]

*искаше да отиде
Мечтаех да си купя скъп парфюм.*

СИМВОЛЕН ЗАПИС: V_{1(ЛИЧЕН)} [IMP.] → ДАV_{2(ЛИЧЕН)} [PERF.]

*... искаше да съм се родила момче!
Очаквах да е прегладнял.
... очакваше да е умряла.
... очакваше да е разбрал.
Мечтаех да съм направила кариера.*

СИМВОЛЕН ЗАПИС: V_{1(ЛИЧЕН)} [IMP.] → ДАV_{2(ЛИЧЕН)} [PLSQ.]

*Надявах се да не ме бе подгонила параноя.
Искаше да беше дошъл навреме.
Молах се да беше чула.
Мечтаех да беше забравила (?).*

СИМВОЛЕН ЗАПИС: V_{1(ЛИЧЕН)} [IMP.] → ДАV_{2(ЛИЧЕН)} [IMP.]

В БНК се откриват употреби само с подчинен член форма за имперфект на глагола *мога*:

... който искаше да можеше (да се нанесе тук).

Все пак според нас е възможно при форми за имперфект на глаголите от тази група редовна употреба на имперфект и при подчинения член, срв.:
молеше се той да знаеше (?)

мечтаеше да имаше (?)
надяваше се да пътуваше (?)
очакваше да правеше (?).

3.4.1.2. Главен член форма в аорист

СИМВОЛЕН ЗАПИС: V_1 (ЛИЧЕН) [AOR.] → ДАV₂ (ЛИЧЕН) [PRES.]/[PERF.]/[PLSQ]/[IMP.]

Примери:

Данните от БНК сочат, че главният член във форма за аорист НЕ допуска при подчинения член да-конструкция други форми освен за презенс. Срв.:

V_1 (ЛИЧЕН) [AOR.] → ДАV₂ (ЛИЧЕН) [PRES.]

Поисках да си купя скъп парфюм.
Помолих ги да ме пощадят.

V_1 (ЛИЧЕН) [AOR.] → ДАV₂ (ЛИЧЕН) [PERF.]

**Той поиска да съм се родила момче!*
**Тя очаква да съм разбрала.*
**Те се молиха да са умрели.*

V_1 (ЛИЧЕН) [AOR.] → ДАV₂ (ЛИЧЕН) [PLSQ.]

**Поиска да беше дошъл навреме.*
**Молих се да беше сложила резето.*
**Мечтах да ме беше разбрала.*

V_1 (ЛИЧЕН) [AOR.] → ДАV₂ (ЛИЧЕН) [IMP.]

**поиска да ходеше, *молих се да знаеше, *мечтах да разбираше, очаква да знаеше.*

Извод: налице е ограничена съчетаемост на аористните форми при разглежданата група глаголи като главен член в структурния тип V_1 (ЛИЧЕН) [AOR.] → ДАV₂ (ЛИЧЕН). Подчиненият член е винаги акомодиран, доколкото функционира единствено с формите си за презенс. Акомодацията е морфологична.

3.4.1.3. Главен член форма за бъдеще време

СИМВОЛЕН ЗАПИС: V_1 (ЛИЧЕН) [FUT.] → ДАV₂ (ЛИЧЕН) [PRES.]/[PERF.]/[PLSQ]/[IMP.]

Примери:

СИМВОЛЕН ЗАПИС: V_1 (ЛИЧЕН) [FUT.] → ДАV₂ (ЛИЧЕН) [PRES.]

Ти ще искаш да се оженим.
... ще мечтаеш да си в щата Рок Айлънд.

СИМВОЛЕН ЗАПИС: V_1 (ЛИЧЕН) [FUT.] → ДАV₂ (ЛИЧЕН) [PERF.]

... ти ще искаш да съм дошъл непременно за нещо.
... ще искаш да съм ги откраднала?

СИМВОЛЕН ЗАПИС: V_1 (ЛИЧЕН) [FUT.] → ДАV₂ (ЛИЧЕН) [PLSQ.]

... ще искаш да бях останал.

СИМВОЛЕН ЗАПИС: V_1 (ЛИЧЕН) [FUT.] → ДАV₂ (ЛИЧЕН) [IMP.]

**ще искаш да неех.*

Данните от БНК сочат, че главният член във форма за бъдеще време НЕ допуска при подчинения член форми за имперфект на глаголите от разглежданата група, т.е. налице е морфологична акомодация на подчинения член *да*-конструкция.

3.4.1.4. Главен член форма в перфект

СИМВОЛЕН ЗАПИС: V_1 (ЛИЧЕН) [PERF.] → ДА V_2 (ЛИЧЕН) [PRES.]/[PERF.]/[PLSQ.]/[IMP.]

Примери:

СИМВОЛЕН ЗАПИС: V_1 (ЛИЧЕН) [PERF.] → ДА V_2 (ЛИЧЕН) [PRES.]

Аз съм искал да се оженим.

СИМВОЛЕН ЗАПИС: V_1 (ЛИЧЕН) [PERF.] → ДА V_2 (ЛИЧЕН) [PERF.]

**Мечтала съм тя да е била до мен.*

**Надявала съм се вече да са го убили.*

СИМВОЛЕН ЗАПИС: V_1 (ЛИЧЕН) [PERF.] → ДА V_2 (ЛИЧЕН) [PLSQ.]

**Надявал съм се да бяха направили това*

СИМВОЛЕН ЗАПИС: V_1 (ЛИЧЕН) [PERF.] → ДА V_2 (ЛИЧЕН) [IMP.]

**Надявала се е той да ходеше.*

Данните от БНК сочат, че главният член във форма за перфект НЕ допуска при подчинения член други темпорални форми освен за презенс.

Извод: налице е ограничена съчетаемост на перфектните форми при разглежданата група глаголи като главен член в структурния тип V_1 (ЛИЧЕН) [PERF.] → ДА V_2 (ЛИЧЕН). Подчиненият член е акомодиран, доколкото функционира единствено с формите си за презенс, а акомодацията е морфологична.

3.4.1.5. Главен член форма в плусквамперфект

СИМВОЛЕН ЗАПИС: V_1 (ЛИЧЕН) [PLSQ.] → ДА V_2 (ЛИЧЕН) [PRES.]/[PERF.]/[PLSQ.]/[IMP.]

Примери:

СИМВОЛЕН ЗАПИС: V_1 (ЛИЧЕН) [PLSQ.] → ДА V_2 (ЛИЧЕН) [PPES.]

Бях искал да питам...

Бях мечтал да тръгна на Запад.

СИМВОЛЕН ЗАПИС: V_1 (ЛИЧЕН) [PLSQ.] → ДА V_2 (ЛИЧЕН) [PERF.]

В БНК липсват употреби на главен член във форма за *плусквамперфект* и подчинен член във форма на перфект.

**Бях мечтал вече да се е омъжила.*

СИМВОЛЕН ЗАПИС: V_1 (ЛИЧЕН) [PLSQ.] → ДА V_2 (ЛИЧЕН) [PLSQ.]

В БНК липсват употреби на главен член във форма за *плусквамперфект* и подчинен член във форма за *плусквамперфект*.

**Бях мечтал вече да се беше омъжила.*

СИМВОЛЕН ЗАПИС: $V_{1(\text{личен})} [\text{PLSQ.}] \rightarrow \text{DA}V_{2(\text{личен})} [\text{IMP.}]$

В БНК липсват употреби на главен член във форма за *плусквамперфект* и подчинен член във форма за *имперфект*.

**Бях мечтал да ме познаваше.*

Извод: налице е ограничена съчетаемост на плусквамперфектните форми при разглежданата група глаголи като главен член в структурния тип $V_{1(\text{личен})} [\text{PLSQ.}] \rightarrow \text{DA}V_{2(\text{личен})}$. Подчиненият член е акомодиран, доколкото функционира единствено с формите си за презенс; акомодацията е морфологична.

3.4.1.6. Главен член форма в бъдеще време в миналото

СИМВОЛЕН ЗАПИС: $V_{1(\text{личен})} [\text{FUT. IN PAST}] \rightarrow \text{DA}V_{2(\text{личен})} [\text{PRES.}]/[\text{PERF.}]/[\text{PLSQ.}]/[\text{IMP.}]$

СИМВОЛЕН ЗАПИС: $V_{1(\text{личен})} [\text{FUT. IN PAST}] \rightarrow \text{DA}V_{2(\text{личен})} [\text{PRES.}]$
цях да искам да се преместим

СИМВОЛЕН ЗАПИС: $V_{1(\text{личен})} [\text{FUT. IN PAST}] \rightarrow \text{DA}V_{2(\text{личен})} [\text{PERF.}]$

В БНК е отчетена само една употреба на главен член във форма за *бъдеще в миналото* и подчинен член във форма за *перфект*, макар да смятаме, че такава съчетаемост е напълно обичайна.

...цях да искам да съм била там.

... цях да мечтая да са ме поканили и мен.

СИМВОЛЕН ЗАПИС: $V_{1(\text{личен})} [\text{FUT. IN PAST}] \rightarrow \text{DA}V_{2(\text{личен})} [\text{PLSQ.}]$

В БНК липсват употреби на главен член във форма за *бъдеще в миналото* и подчинен член във форма за *плусквамперфект*. Смятаме ги обаче за възможни и нормални.

(Аз на твое място) цях да искам да го бях направила(?).

СИМВОЛЕН ЗАПИС: $V_{1(\text{личен})} [\text{FUT. IN PAST}] \rightarrow \text{DA}V_{2(\text{личен})} [\text{IMP.}]$

В БНК липсват употреби на главен член във форма за *бъдеще в миналото* и подчинен член във форма за *имперфект*.

**(Аз на твое място) цях да искам да носех.*

Извод: Налице е ограничена съчетаемост на формите за бъдеще в миналото при разглежданата група глаголи като главен член в структурния тип $V_{1(\text{личен})} [\text{FUT. IN PAST}] \rightarrow \text{DA}V_{2(\text{личен})}$. Подчиненият член е акомодиран, доколкото функционира единствено с формите си за презенс, а употребата на подчинения член с форми за перфект е проблематична.

3.4.1.7. Главен член форма в бъдеще предварително време

СИМВОЛЕН ЗАПИС: $V_{1(\text{личен})} [\text{FUT. IN ADV.}] \rightarrow \text{DA}V_{2(\text{личен})} [\text{PRES.}]/[\text{PERF.}]/[\text{PLSQ.}]/[\text{IMP.}]$

Примери:

СИМВОЛЕН ЗАПИС: $V_{1(\text{личен})} [\text{FUT. IN ADV.}] \rightarrow \text{DA}V_{2(\text{личен})} [\text{PRES.}]$

Ще съм искал да се преместим.

$V_{1(\text{личен})} [\text{FUT. IN ADV.}] \rightarrow \text{DA}V_{2(\text{личен})} [\text{PERF.}]$

В БНК липсват употреби на главен член във форма за *бъдеще предварително време* и подчинен член във форма за *перфект*. Смятаме обаче, че са възможни и нормални:

Аз на твое място ще съм искала да съм го видяла вече(?).

СИМВОЛЕН ЗАПИС: $V_{1(\text{личен})} [\text{FUT. IN ADV.}] \rightarrow \text{DA}V_{2(\text{личен})} [\text{PLSQ.}]$

В БНК липсват употреби на главен член във форма за *бъдеще предварително време* и подчинен член във форма за *плюсквамперфект*. Смятаме обаче, че са възможни и нормални:

Може би ще дойде време, когато ще съм искала да го бях направила(?).

СИМВОЛЕН ЗАПИС: $V_{1(\text{личен})} [\text{FUT. IN ADV.}] \rightarrow \text{DA}V_{2(\text{личен})} [\text{IMP.}]$

**ще съм искала да го направех.*

В БНК липсват употреби на главен член във форма за *бъдеще предварително време* и подчинен член във форма за *имперфект*. Смятаме подобна съчетаемост за проблематична.

Извод: Данните сочат силно ограничено срещане на съчетаемост на формите за *бъдеще в миналото* при разглежданата група глаголи като главен член в структурния тип $V_{1(\text{личен})} [\text{FUT. IN ADV.}] \rightarrow \text{DA}V_{2(\text{личен})}$. Подчиненият член е акомодиран, доколкото със сигурност не може да функционира с форми за имперфект.

3.4.1.8. Главен член форма в бъдеще предварително време в миналото

СИМВОЛЕН ЗАПИС: $V_{1(\text{личен})} [\text{FUT. IN ADV. IN PAST}] \rightarrow \text{DA}V_{2(\text{личен})} [\text{PRES.}]/[\text{PERF.}]/[\text{PLSQ.}]/[\text{IMP.}]$

В БНК липсват употреби на главен член във форма за *бъдеще предварително време в миналото* и подчинен член във форма за *презенс, перфект, плюсквамперфект* и *имперфект*.

СИМВОЛЕН ЗАПИС: $V_{1(\text{личен})} [\text{FUT. IN ADV. IN PAST}] \rightarrow \text{DA}V_{2(\text{личен})} [\text{PRES.}]$

Щях да съм искал да се преместим (?).

СИМВОЛЕН ЗАПИС: $V_{1(\text{личен})} [\text{FUT. ADV. IN PAST}] \rightarrow \text{DA}V_{2(\text{личен})} [\text{PERF.}]$

**Щях да съм искала да съм го видяла.*

СИМВОЛЕН ЗАПИС: $V_{1(\text{личен})} [\text{FUT. ADV. IN PAST}] \rightarrow \text{DA}V_{2(\text{личен})} [\text{PLSQ.}]$

**Щях да съм искал да го бях направила.*

СИМВОЛЕН ЗАПИС: $V_{1(\text{личен})} [\text{FUT. ADV. IN PAST}] \rightarrow \text{DA}V_{2(\text{личен})} [\text{IMP.}]$

**Щях да съм се надявал да пееше.*

Извод: налице е проблематична съчетаемост на формите за *бъдеще пред-*

варително време в миналото при разглежданата група глаголи като главен член в структурния тип V_1 (личен) [FUT. ADV. IN PAST] → ДА V_2 (личен). Наблюденията ни по отношение на акомодационните особености при категорията *време* в разглежданата група глаголи *искам, мечтая, надявам се, моля се, очаквам* могат да се обобщят в таблицата по-долу.

Главен член	Подчинен член <i>да</i> -конструкция			
	<i>Презенс</i>	<i>Перфект</i>	<i>Плсквам.</i>	<i>Имперф.</i>
<i>Презенс</i>	+	+	+	? <i>мога</i>
<i>Имперфект</i>	+	+	+	? <i>мога</i>
<i>Аорист</i>	+	-	-	-
<i>Футурум</i>	+	+	+	-
<i>Перфект</i>	+	-	-	-
<i>Плусквамперфект</i>	+	-	-	-
<i>Бъдеще в миналото</i>	+	?	-	-
<i>Бъдеще предва- рително</i>	+	-	-	-
<i>Бъдеще предвари- телно в миналото</i>	-	-	-	-

Както личи от таблицата, в разглежданата група глаголи като главен член на синтактичната конструкция V_1 (личен) → ДА V_2 (личен) функционирането на формите за *перфект*, *плусквамперфект* и *имперфект* зависи от темпоралната форма на главния член и в този смисъл винаги е налице морфологична акомодация по време на подчинения член.

3.4.2. Глаголи, които като главен член селектират темпорални форми само за презенс и перфект при *да*-конструкцията:

Тъй като всички глаголни лексеми в български, които като главен член могат да се свързват с *да*-конструкция, без ограничения се свързват с нея във формите ѝ за презенс, е важно да изследваме какви са формалните особености (ограничения) на разглежданата конструкция V_1 (личен) → ДА V_2 (личен), когато главният член допуска при *да*-конструкцията словоформа в перфект.

СИМВОЛЕН ЗАПИС: V_1 (личен) → ДА V_2 (личен) [PRES.]/ [PERF.]

В тази група спадат глаголи като: *виждам, видя, вярвам, допускам, допусна, забелязвам, забележа, мисля, подозирам, помня, предполагам, от-*

ричам, отрека, отхвърлям, сеещам се, смятам, спомня(м) си, съмнявам се, усещам, усетя, чувствам, чуя/чувам, говоря, зная, казвам, помня, съобщавам, отговарям, пиша, известявам, обаждам, намеквам, обявявам, уведомявам (срв. Генадиева-Мутафчиева/Genadieva-Mutafchieva 1970: 56).

3.4.2.1. Главен член с форма за презенс – подчинен член форма за перфект

СИМВОЛЕН ЗАПИС: V₁(ЛИЧЕН) [ASP. – IMP.] → ДАV₂(ЛИЧЕН) [PERF.].

При свързването си с форми за перфект на *да*-конструкцията глаголите от тази група като главен член формират две подмножества:

- подмножество на глаголите, които се свързват с форми за перфект на *да*-конструкцията както с положителните, така и с отрицателните си форми (т.е. и с двата члена на категорията *статус* – вж. 3.5);
- подмножество на глаголите, които се свързват с форми за перфект на *да*-конструкцията само с отрицателните си форми.

3.4.2.1.1. Глаголи, които като главен член се свързват с положителните и отрицателните си форми за презенс с формите за перфект на подчинения член.

В това подмножество засега попадат едва няколко глагола: *вярвам, допускам, допусна, съмнявам се, отричам, отрека, отхвърля, отхвърлям*.

СИМВОЛЕН ЗАПИС: V₁(ЛИЧЕН – POSITIVE/NEGATIVE) [PRES.] [ASP.-IMP.] → ДАV₂(ЛИЧЕН) [PERF.].

(Не) Вярвам да е намерил/да е взел.

(Не) Допускам да е казал/да е направил.

(Не) Отрича да е ходил там.

(Не) Отхвърля да е причинил това.

Глаголът *съмнявам се* се свързва с форми за перфект на подчинения член само в положителните си форми:

*Съмнявам се да е дал/дошъл, срв. *Не се съмнявам да е дошъл.*

3.4.2.1.2. Глаголи, които като главен член, се свързват само с отрицателните си форми с формите за перфект на подчинения член.

СИМВОЛЕН ЗАПИС: V₁(ЛИЧЕН) [PRES.] [NEGATIVE] [ASP.-IMP.] → ДАV₂(ЛИЧЕН) [PERF.].

Тук се отнасят глаголи като:

Не виждам да са влизали много хора.

Не забелязвам да е напълнял.

Не мисля да е бил той.

Не помня да е казал това.

Не си спомням да съм я виждал.

Не знам да съм казал това.

Не предполагам да е бил той.

Не усещам да е влизал някой.

Не се сеещам да съм казала това.

Извод: Употребите само на отрицателните форми на глаголи от НСВ при главния член в презенс на разглежданата група лексеми в рамките на син-

тактичната конструкция V_1 (ЛИЧЕН) \rightarrow ДА V_2 (ЛИЧЕН) във вида V_1 (ЛИЧЕН) [PRES.] [NEGATIVE] \rightarrow ДА V_2 (ЛИЧЕН) [PERF.] дават основание да се говори за *дву-странна акомодация* в коментиранията група лексеми. Тя се изразява по две линии: главният член допуска форма за перфект на подчинения член, ако главният член е: а) форма на глагол от НСВ и б) в отрицателна форма.

3.4.2.2. Главен член форма за имперфект – подчинен член форма за перфект

Нормални са употребите на главния член във форми за *имперфект* при глаголи от НСВ от групата в 3.4.2., като се запазва подялбата на същите подмножества във връзка с ограниченията при категорията *статус*.

3.4.2.2.1. Глаголи, които като главен член се свързват с положителните и отрицателните си форми за имперфект с формите за перфект на подчинения член. В това подмножество попадат същите глаголи, както в 3.4.2.1.1.: *вярвам, допускам, съмнявам се, отричам, отхвърлям.*

СИМВОЛЕН ЗАПИС: V_1 (ЛИЧЕН - POSITIVE/NEGATIVE) [IMP.] [ASP.-IMP.] \rightarrow ДА V_2 (ЛИЧЕН) [PERF.].

При главния член са възможни както положителните, така и отрицателните форми на същите глаголи:

(Не) Вярваше да е намерил/да е взел.

(Не) Допускаше да е казал/да е направил.

(Не) Отричаше да е ходил там.

(Не) Отхвърляше да е причинил това.

СИМВОЛЕН ЗАПИС: V_1 (ЛИЧЕН - NEGATIVE) [IMP.] [ASP.-IMP.] \rightarrow ДА V_2 (ЛИЧЕН) [PERF.]

Примери:

(Не) вярваше да е казал това.

(Не) допускаше да е казал това.

(Не) забелязваше да е отслабнал.

Не знаеше да са го били.

Не намекваше да е бил там.

Не подозираше да са го измамил.

Не помнеше да са ходили там.

Не предполагаше да са казали това.

Не се сеещаше да са го канили.

Не смяташе да са го излъгали.

Не си спомняше да е ходил там.

Не усещаше да са го подвели.

*Не говореше да са го били.
Не чувстваше да е станал по-груб.
Не пишеше да са го били.
Не уведомяваше да е имал проблеми.*

3.4.2.3. Главен член форма за аорист – подчинен член форма за перфект

СИМВОЛЕН ЗАПИС: V_{1(ЛИЧЕН)} [F.] → ДАV_{2(ЛИЧЕН)} [PERF.]

Поначало формата за аорист на главния член от тази група глаголни лексеми избира измежду темпоралните форми на *да*-конструкцията формите за *презенс*.

Темпорални форми за перфект на *да*-конструкцията при главен член в аорист са възможни само при някои глаголи от групата: *допусна, отрека, отхвърля*:

*Отрекоха да са го обидили/обиждали(?).
Отхвърлих да е причинил/причинявал това(?).*

3.4.2.4. Главен член форма за бъдеще време – подчинен член форма за перфект

СИМВОЛЕН ЗАПИС: V_{1(ЛИЧЕН)} [FUT.], → ДАV_{2(ЛИЧЕН)} [PRES.]

Ако главният член е форма за бъдеще време, подчиненият член не може да е форма за перфект, а само за *презенс*, срв.:

*Ще виждаш да идват и *Ще виждаш да са идвали.
Ще допускаш да дават и *Ще допускаш да са дали.
Ще усещаш да те боли главата и
Ще усещаш да те е боляла глава.

3.4.2.5. Главен член форма за перфект – подчинен член форма за перфект

СИМВОЛЕН ЗАПИС: V_{1(ЛИЧЕН)} [PERF.], → ДАV_{2(ЛИЧЕН)} [PRES.]

Ако главният член е форма за перфект, подчиненият член не може да е форма за перфект, а само за *презенс*:

*Допускал съм да идва/дойде, но
*Допускал съм да е идвал/да е дошъл.
Мислил съм да (на)правя, но
*Мислил съм да съм (на)правил.
Смятал съм да говоря/кажа, но
*Смятал съм да съм говорил/казал.
Усещал съм да ме боли (главата), но
*Усещал съм да ме е боляла главата.
Чувал съм да казват/кажат, но
Чувал съм да са казвали/казали.

Т.е. главният член налага на подчинения точно определена форма за време.

3.4.2.6. Главен член форма за плусквамперфект – подчинен член форма за перфект

Ако главният член е форма за *плусквамперфект*, подчиненият член не може да е форма за перфект, а само за презенс, т.е. налице са същите ограничения, както в 3.4.2.5:

(Не) Бях виждал/видял да влизат много хора, но
 *(Не) Бях виждал/видял да са влизали много хора.

СИМВОЛЕН ЗАПИС: V_{1(личен)} [PLSQ.] → ДАV_{2(личен)} [PRES.]

Наред с това групата на глаголите, които като главен член се свързват с формите на *да*-конструкцията в презенс и перфект (вж. 3.4.2.), се стеснява, ако главният член е във форма за *плусквамперфект*. Само следните глаголи във форма за *плусквамперфект* допускат *да*-конструкция – и то само във формите ѝ за презенс: *виждам, видя, говоря, допускам, допусна, забележа, известя, казвам, намерявам, намеряна, обаждам се, обадя се, отговоря, пиша, помня, мисля, отхвърля(м), сетя се, сеещам се, смятам, спомням си, съобщавам, съобщя, усетя, чуя/чувам, уведомя(вам)* (срв. Генадиева-Мутафчиева/Genadieva-Mutafchieva 1970: 56).

Наблюденията ни сочат, че няколко глагола от групата изобщо НЕ могат да се свързват с *да*-конструкция, ако главният член е форма за *плусквамперфект*: *вярвам, подозирам, предполагам, отричам, зная, чувствам* (срв. Генадиева-Мутафчиева/Genadieva-Mutafchieva 1970: 56):

*бях вярвал да ..., *бях го подозирал да..., *бях предполагал да..., *бях отриквал да..., *бях знаел да..., *бях чувствал да...

3.4.2.7. Главен член бъдеще в миналото – подчинен член *да*-конструкция

Групата на глаголите, които като главен член във форма за бъдеще в миналото присъединяват *да*-конструкция силно намалява: *допускам, допусна, мисля, (за)помня, отхвърля, сетя се, спомня си, усещам, чуя/чувам, зная, съобщя, отговоря, пиша, известя, обадя се, намеряна, обявя, уведомя* (срв. Генадиева-Мутафчиева/Genadieva-Mutafchieva 1970: 56). При това подчиненият член може да е само *да*-конструкция в презенс.

СИМВОЛЕН ЗАПИС: V_{1(личен)} [FUT. IN PAST] → ДАV_{2(личен)} [PRES.]

Употребите на *да*-конструкцията в перфект са невъзможни. Срв.:

*Щях да забележа да е напълнял/ Нямаше да забележа да...

3.4.2.8. Главен член бъдеще предварително – подчинен член *да*-конструкция

Картината е същата, както при 3.4.2.7.

СИМВОЛЕН ЗАПИС: V_{1(личен)} [FUT. IN ADV.] → ДАV_{2(личен)} [PRES.]

Употребите на *да*-конструкцията в перфект са невъзможни. Срв.:

*Ще съм забелязал да е напълнял /
 Няма да съм забелязал да...

3.4.2.9. Главен член бъдеще предварително в миналото – подчинен член *да*-конструкция

СИМВОЛЕН ЗАПИС: V_{1(личен)} [FUT. ADV. IN PAST] → ДАV_{2(личен)} [PRES.]

Картината е същата, както при 3.4.2.7.

Употребите на *да*-конструкцията в перфект са невъзможни. Срв.:

**Щях да съм забелязал да е дошла /*

Нямаше да съм забелязал да е дошла.

Извод: Темпоралните форми на глаголите от 3.4.2. са рестриктивни по отношение на формите за перфект на *да*-конструкцията. Формите са перфект са редовни само при формите за презенс и имперфект на главния член. Останалите темпорални форми на главния член не допускат форми за перфект на подчинения член, т.е. наблюдава се ясно изразена морфологична акомодация на подчинения член по време.

3.4.3. Глаголи, които в положителната си форма селектират само сегашно време от подчинения член в *да*-конструкцията.

Тази група глаголни лексеми е най-многобройна в българския език. За илюстрация ще посочим глаголи като: *бързам, грижа се, викам, внушавам, внуша, възлагам, възпра, възпирам, говоря, досетя се, досещам се, забравя(м), забраня, забранявам, заклевам, замоля, заплаша, заплашвам, заповядвам, заръчам, заръчвам, застава, заставам, зная, излизам, казвам, кажа, каня, карам, мога, моля, мразя, наказвам, намеквам, намекна, нареждам, насилвам, наставлявам, настоявам, ненавиждам, обявя(вам), обещава, обещавам, обичам, обожавам, обясня(вам), отговарям, отговоря, пиша, подбуждам, позволя, позволявам, поканя, поканвам, помоля, поръчам, поръчвам, преда(ва)м, предлагам, предложа, предписвам, предупредя, предупреждавам, препоръч(ва)м, приказвам, принуждавам, промълвя(вам), пропускам, пропусна, прошепна, прошепвам, пошушина, пошушивам, повтарям, повторя, разреша, разрешавам, реши, решавам, сетя се, сецям се, смятам, съветвам, съобразя(вам), тичам, търся, убеждавам (се), уведомя, уведомявам, умея, упълномощавам, упълномоща, уча, хвана, хващам, хвърля(м) се, чакам* и редица др. (срв. Генадиева-Мутафчиева/Genadieva-Mutafchieva 1970: 42, 62 и сл.)

Като цяло глаголите от тази група се свързват като главен член с всичките си възможни темпорални форми с презентните форми на подчинения член *да*-конструкция.

Проблематични са единствено формите за бъдеще предварително в миналото при някои глаголи от групата: напр. *щях да съм обожавал да...*, *щях да съм наставлявал да...*, *щях да съм промълвявал да...* и пр.

3.5. Акомодация на подчинения член при глаголната категория *статус*⁸

От гледна точка на глаголната категория *статус* е необходимо да се изследва в кои случаи в простите синтактични конструкции от структурния тип V_1 (личен) \rightarrow $даV_2$ (личен) тя е селективна за главния член. Лексемите, които като главен член принадлежат към разглеждания структурен подтип V_1 (личен) \rightarrow $ДАV_2$ (личен), могат да се обособят в две подмножества:

- подмножество на лексемите, които като главен член се свързват свободно с формите на тази категория в рамките на *да*-конструкцията;

- подмножество на лексемите, които като главен член в разглеждания

структурен подтип V_1 (личен) \rightarrow ДА V_2 (личен) селектират определена форма, принадлежаща на категорията *статус*.

3.5.1. Подмножество на лексемите, които не селектират форма на категорията *статус*.

Към това подмножество се отнасят огромната част от лексемите, които функционират като главен член в простата синтактична конструкция V_1 (личен) \rightarrow ДА V_2 (личен).

3.5.2. Подмножество на лексемите, които селектират форма на категорията *статус*.

От своя страна, това множество може да се раздели на още две, а именно:

- лексеми, селектиращи само отрицателни форми на *да*-конструкцията;
- лексеми, селектиращи само положителни форми на *да*-конструкцията.

3.5.2.1. Подмножество на лексемите, които селектират само отрицателни форми на *да*-конструкцията (в презенс и перфект).

СИМВОЛЕН ЗАПИС: V_1 (личен) \rightarrow ДА V_2 (личен) [NEGATIVE] [PRES.]/[PERF.]

При посочените глаголи в рамките на 3.5.2.1. като главен член са възможни единствено формите за *презенс*, *имперфект* и *аорист*.

Към тази група спадат само някои глаголи като: *опасявам се*, *питам*, *попитам*, *помисля*, *притеснявам се*, *притесня се*, *страхувам се* (вж. у Генадиева-Мутафчиева/Genadieva-Mutafchieva 1970: 66 и сл.):

Примери:

Опасявам се да не закъснея/да не съм закъсняла.

Питам да не правите нещо лошо/да не сте направили нещо лошо.

Помислих да не ви се случва/да не ви се е случило нещо.

Притесняваше се да не сбърка/да не е сбъркала.

Притесних се да не бъркам/да не съм сбъркала.

Страхувам се да не го обидя/да не съм го обидила.

3.5.2.2. Подмножество на лексемите, които селектират само положителни форми на *да*-конструкцията

Към тази група спадат някои глаголи като: *изморя се*, *измъча се*, *изтрепвам се*, *изтрепя се*, *изтощавам се*, *изтощя се*, *изпотя се*. Характерно за глаголите от тази група е, че освен положителна форма на глагола в *да*-конструкцията главният член селектира и форма за лице на подчинения член, идентична с тази на главния член, както и темпорална форма за презенс (вж. Генадиева-Мутафчиева/Genadieva-Mutafchieva 1970: 169).

СИМВОЛЕН ЗАПИС: V_1 (личен) \rightarrow ДА V_2 (личен) [POSITIVE] [PERS V_2 = PERS V_1]

Примери:

Изтощих се да те чакам.
Изморявам се да ти измъквам всяка дума с ченгел.
Изтрепваха се да му предлагат услугите си.
Изпотих се да му обрисувам...
...измъчвам се да правя философски анализи.

4. Обобщения

Във връзка с изследваните акомодационни характеристики при глаголните категории *лице*, *число*, *вид*, *време* и *статус* в рамките на простата синтактична конструкция $V_{(личен)} \rightarrow V_{да(личен)}$ може да обобщим следното:

4.1. *Да*-конструкцията е селективна категория, доколкото има глаголни лексеми, които като главен член не се свързват с нея.

4.2. Акомодацията на *да*-конструкцията от главния член е два типа: *лексикална* и *морфологична*. Лексикалната акомодация на *да*-конструкцията винаги е съпроводена и от морфологична акомодация.

4.3. *Да*-конструкцията като подчинен член в разглежданата проста синтактична конструкция е *винаги акомодирана* при категорията *време*. Формите ѝ за време се селектират от главния член. Налице е все по-силно ограничаване на формите за перфект и плусквамперфект на *да*-конструкцията. Дори при глаголни лексеми, които като главен член ги допускат при подчинения член, тези форми са възможни само ако главният член е форма за презенс или имперфект. Формите за имперфект на *да*-конструкцията са по-скоро проблематични, отколкото редовни (с изключение на глагола *мога*).

4.4. Регистрират се случаи на двустранна акомодация, т.е. когато главният и подчиненият член взаимно „избират“ форми, за да образуват правилна проста синтактична конструкция. Това са случаите, когато главният акомодира подчинения при категорията *време*, а подчиненият акомодира главния при категорията *статус*.

4.5. Наблюдава се различна степен на акомодация на подчинения член. Тя може да се разпредели по скала: *много силна*, *силна*, *средна*, *слаба* и *много слаба*.

4.5.1. Като *много силна* можем да определим акомодацията, когато главният член селектира форми на *да*-конструкцията при всичките пет категории (за *време*, *лице*, *число*, *вид*, *статус*).

СИМВОЛЕН ЗАПИС: $V_{1(личен)} \rightarrow DA V_{2(личен)}$ [PRES.], [PERSV₂=PERSV₁], [NUM. V₂=NUM. V₁], [ASP.-IMPERF.], [POSITIVE]

Глаголни лексеми, които като главен член се характеризират с много силна степен на акомодация по отношение на подчинения член *да*-конструк-

ция: *втурвам се, втурна се, зная ('мога'), преставам, престана, приключвам, приключа, спирам, спра ('престана'), спускам се, спусна се ('започна'), тръзвам, тръзна ('започна'), хуквам, хукна.*

4.5.2. Като *силна* можем да определим акомодацията, когато главният член селектира форми при четири от петте категории (за *време, лице, число, вид*).

СИМВОЛЕН ЗАПИС: $V_{1(\text{личен})} \rightarrow \text{DA}V_{2(\text{личен})} [\text{PRES.}], [\text{PERS}V_2 = \text{PERS}V_1], [\text{NUM.}V_2 = \text{NUM.}V_1], [\text{ASP.IMP}]\text{PERF.}]$

Глаголни лексеми, които като главен член се характеризират със силна степен на акомодация по отношение на подчинения член *да*-конструкция: *взема, вземам ('започна/започвам'), започвам, започна, мога, продължава(вам).*

4.5.3. Като *средна* можем да определим акомодацията, когато главният член селектира форми при три от категориите (напр. за *време, лице, число*).

СИМВОЛЕН ЗАПИС: $V_{1(\text{личен})} \rightarrow \text{DA}V_{2(\text{личен})} [\text{PRES.}], [\text{PERS}V_2 = \text{PERS}V_1], [\text{NUM.}V_2 = \text{NUM.}V_1]$

Глаголни лексеми, които като главен член се характеризират със средна степен на акомодация по отношение на подчинения член *да*-конструкция: *понеча, осмеля(вам) се, посмея, смея, умея, успея, успявам, двоумя се.*

4.5.4. Като *слаба* можем да определим акомодацията, когато главният член селектира форми при две от категориите (напр. за *време, лице*).

СИМВОЛЕН ЗАПИС: $V_{1(\text{личен})} \rightarrow \text{DA}V_{2(\text{личен})} [\text{PRES.}], [\text{PERS}V_2 = \text{PERS}V_1]$

Глаголни лексеми, които като главен член се характеризират със слаба степен на акомодация по отношение на подчинения член *да*-конструкция: *(до)сеещам се, (до)сетя се, дръзна, забравям, каня се, мъча се, наемам се, решавам, реша, сеещам се.*

4.5.5. Като *много слаба* можем да характеризираме акомодацията, когато главният член селектира форми при една от категориите на *да*-конструкцията. Такава е акомодацията, когато главният член селектира темпорална форма. Такъв характер има акомодацията при всички глаголни лексеми, които като главен член се свързват с *да*-конструкция в българския език.

СИМВОЛЕН ЗАПИС: $V_{1(\text{личен})} \rightarrow \text{DA}V_{2(\text{личен})} [\text{PRES.}]$

Акомодационните характеристики на простата синтактична конструкция $V_{1(\text{личен})} \rightarrow \text{DA}V_{2(\text{личен})}$ във връзка с категориите *наклонение* и *имперцептивност* предстои да бъдат обобщени в отделна работа.

Използвани съкращения при символните записи

AOR. – форма за аорист (минало свършено време)

ASP-IMP – форма от несвършен вид

ASP-PERF – форма от свършен вид	PERF. – форма за перфект (минало неопределено време)
FUT. – форма за бъдеще време	PERS. – форма за лице
FUT. IN PAST – форма за бъдеще в миналото	PLSQ. – форма за плусквамперфект (минало предварително време)
FUT. IN ADV. – форма за бъдеще предварително време	POSITIVE – положителна глаголна форма
FUT. IN ADV. IN PAST – форма за бъдеще предварително в миналото	PRES. – форма за сегашно време
IMP. – форма за имперфект (минало несвършено време)	V – словоформа на глаголна лексема
NEGATIVE – форма за отрицание на глагола	V₁ – означение на глаголна словоформа главен член
NUM. – форма за число	V₂ – означение на глаголна словоформа подчинен член

БЕЛЕЖКИ / NOTES

¹ Тъй като тази работа не се фокусира върху конотацията, тук само ще отбележим, че възприемаме следното разбиране на синтактична конотация: дадена синтактична единица е конотирана, ако е изисквана от друга синтактична единица, за да бъде изказването пълно и неелиптично.

² Има се предвид, че правилността на конструкции като *започвам да разбирам* и неправилността на конструкции като **започвам да разбера* е основана върху лексикалната семантика на главния член (т.нар. *фазов глагол*). Всъщност в основата на обособяването на подтипове в рамките на структурния тип $V_1 \rightarrow daV_2$ лежи семантичният компонент, който обаче ще се описва едва след като се изведат формално „правилните“ подтипове, тъй като сме възприели постулата за независимо описание на формата и значението на единиците от инвентара на езика.

³ В работата по проекта разглеждаме причастията като *глаголни прилагателни*, т.е. изключваме ги от словоформите, оформящи инвентара на структурния тип $V_1 \rightarrow V_2$.

⁴ Съкращенията в символните записи са дадени в края. Чрез тях се означава степента на акомодация на подчинения член.

⁵ Тук и по-нататък, когато се дават списъци от глаголи, списъците са илюстративни, а не пълни.

⁶ Примерите в работата са от Българския национален корпус.

⁷ Примерите със знака (?) след тях са от интернет или според изследователската интуиция на авторката.

⁸ По-подробно за глаголната категория статус вж. у К. Чакърва (Чакърва/Chakarova 2019).

ЛИТЕРАТУРА

Викторова 2005: *Викторова, К.* Функционален развой на да-конструкцията в съвременния български език. – В: *Аргументна структура. Проблеми на простото и сложното изречение. Съст. С. Коева.* София, с. 185–224.

- Генадиева-Мутафчиева 1970: *Генадиева-Мутафчиева, З.* Подчинителният съюз ДА в съвременния български език. София, Издателство на БАН.
- Градинарова 2017: *Градинарова, А. А.* Очерки по сопоставителному синтаксису болгарского и русского языков. София.
- Деянова 1986: *Деянова, М.* Из историята на да-конструкцията в българския език. – *Български език*, № 6, с. 485–495.
- Иванова 2015: *Иванова, Е. Ю.* Русские параллели болгарской да-конструкции – В: *Субјунктив со посебен осврт на македонските да-конструкции*. акад. Зузана Тополињска. Скопје, с. 101–153. <http://ical.manu.edu.mk/books/ZbornikSubjunktivICAL2014.pdf>.
- Иванова 2016: *Иванова, Е. Ю.* Да-конструкция в позиции предикативного определения в болгарском языке. – *XXI Державинские чтения: Современные и исторические проблемы болгаристики и славистики*. Сборник статей по материалам XLV Международной филологической конференции, 14–21 марта 2016 г., г. Санкт-Петербург. Отв. ред. О. В. Васильева, З. К. Шанова. СПб., с. 41–50.
- Иванова 2017: *Иванова, Е. Ю.* Предложения с союзом колкото да и их русские соответствия. – *Проблемы когнитивного и функционального описания русского и болгарского языков*. Выпуск XI. Шумен, с. 5–21.
- Иванова 2018: *Иванова, Е. Ю.* Да-конструкция как фактор синтаксической дифференциации славянских языков. – В: *Славянское языкознание. XVI Международный съезд славистов*. Белград, 20–27 августа 2018 г. Доклады российской делегации. *Отв. редактор С. М. Толстая*. — Москва, РАН, с. 171–205.
- Ласкова 2009: *Ласкова, Л.* Имперфект и плусквамперфект в подчинени да-изречения след глаголи за възприятие. – *Български език*, Приложение 2009, с. 169–185.
- Маслов 1981: *Маслов, Ю. С.* Грамматика болгарского языка. Москва.
- Мелчук 2013: *Мелчук, И. А.* Курс по обща морфология. Том I. София, УИ „Св. Климент Охридски“.
- Мелчук 2015: *Мелчук, И. А.* Курс по обща морфология. Том II. София, УИ „Св. Климент Охридски“.
- Ницолова 2008: *Ницолова, Р.* Българска граматика. Морфология. София, УИ „Св. Климент Охридски“.
- Ницолова 2012: *Ницолова, Р.* За формалните промени при граматикализацията. – В: *Езикът на времето*. Сборник с доклади по случай 70-годишния юбилей на проф. д.ф.н. Иван Куцаров. Пловдив, УИ „Паисий Хилендарски“, с. 59–67.
- Обућина 2016: *Обућина, П.* Синтактичка акомодација у полском језику у поређењу са српским. <https://docplayer.pl/79577460-Sintaksichka-akomodacija-u-poljskom-jeziku-u-poredjenju-sa-srpskim.html>.
- Петрова 2015: *Петрова, Г.* Сложни изречения с да-комплемент за изразяване на контрахипотетичност. – В: *Да (пре)откривааш думите: Юбилеен сборник, посветен на проф. д.ф.н. Вера Маровска*. Пловдив, с. 77–84.
- Симов, Колковска 2003: *Симов, К., С. Колковска.* Интерпретация на да-конструкцията в опорната фразова граматика. – В: *Славистиката в началото*

- на XXI век – традиции и очаквания. София, с. 153–162. <http://bultreebank.org/wp-content/uploads/2017/04/da-construkcii.pdf>.
- Тишева 2001: *Тишева, Й.* Подчинително свързване в сложното изречение. Комплементизаторите в българския език. – *Съвременни лингвистични теории*. Помагало по синтаксис. Пловдив, с. 164–173.
- Чакърова 2019: *Чакърова К.* Към въпроса за обособяването на глаголната категория статус в съвременния български език. – В: *Aut inveniam viam, aut faciam*. Сборник в чест на чл.-кор. проф. д.ф.н. Стоян Буров. *Отг. редактор доц. д-р Мария Илиева*. В. Търново, УИ „Св. св. Кирил и Методий“, с. 253–265.
- Alexova, Tisheva 2000: *Alexova Kr., Y. Tisheva*. Bulgarian da- and che-clauses after verbs of perception. – *Papers from 3rd Conference “Formal Approaches to South Slavic and Balkan Languages”*, Plovdiv, September 1999. University of Trondheim. Working Papers in Linguistics. 34. pp. 97–109.
- Karolak 1972: *Karolak, St.* Zagadnienia składni ogólnej, Warszawa. 1972.
- Saloni, Świdziński 2007: *Saloni Z., Świdziński M.* Składnia współczesnego języka polskiego. Wydawnictwo Naukowe PWN, 354 s.

REFERENCES

- Alexova, Tisheva 2000: *Alexova Kr., Tisheva Y.* Bulgarian da- and che-clauses after verbs of perception. – *Papers from 3rd Conference “Formal Approaches to South Slavic and Balkan Languages”*, Plovdiv, September 1999. University of Trondheim. Working Papers in Linguistics. 34. 2000. pp. 97–109.
- Chakarova 2019: *Chakarova K.* Kam vaprosa za obosobyavaneto na glagolnata kategoriya status v savremenniya balgarski ezik. – In: *Aut inveniam viam, aut faciam*. Sbornik v chest na chl.-kor. d.f.n. Stoyan Burov. *Otg. redaktor doc.dr. Maria Ilieva*. V. Tarnovo, UI „Sv. Sv. Kiril i Metodiy“, s. 253–265.
- Deyanova 1986: *Deyanova, M.* Iz istoriyata na da-konstruktsiite v balgarskiya ezik. – *Balgarski ezik*, No 6, s. 485–495.
- Genadieva-Mutafchieva 1970: *Genadieva-Mutafchieva, Z.* Podchnitelniyat sayuz DA v savremenniya balgarski ezik. Sofia, Izdatelstvo na BAN.
- Gradinarova 2017: *Gradinarova, A. A.* Ocherki po sopostavitel'nomu sintaksisu bolgarskogo i russkogo yazykov. Sofia.
- Ivanova 2015: *Ivanova, E. Iu.* Russkie paralleli bolgarskoi da-konstruktsii – In: *Subjunktiv so poseben osvrt na makedonskite da-konstruktsii*. Urednik akad. Zuzana Topolinska. Skopje, s. 101–153. <http://ical.manu.edu.mk/books/ZbornikSubjunktivICAL2014.pdf>.
- Ivanova 2016: *Ivanova, E. Iu.* Da-konstruktsiia v pozitsii predikativnogo opredeleniia v bolgarskom iazyke. – *XXI Derzhavinskie chteniia: Sovremennye i istoricheskie problemy bolgaristiki i slavistiki*. Sbornik statei po materialam XLV Mezhdunarodnoi filologicheskoi konferentsii, 14–21 marta 2016 g., g. Sankt-Peterburg. Otv. red. O. V. Vasil'eva, Z. K. Shanova. SPb., s. 41–50.
- Ivanova 2017: *Ivanova, E. Iu.* Predlozheniia s soiuzom kolkoto da i ikh russkie sootvetstviia. – *Problemy kognitivnogo i funktsional'nogo opisaniia russkogo i bolgarskogo iazykov*. Vypusk XI. Shumen, s. 5–21.

- Ivanova 2018: *Ivanova, E. Iu.* Da-konstruktsiia kak faktor sintaksicheskoi differentsiatsii slavianskikh iazykov. – V: *Slavianskoe iazykoznanie*. XVI Mezhdunarodnyi saezd slavistov. Belgrad, 20–27 avgusta 2018 g. Doklady rossiiskoi delegatsii. *Otv. redaktor S. M. Tolstaia*. – Moskva, RAN, s. 171–205.
- Karolak 1972: *Karolak, St.* Zagadnienia skladni ogólnej, Warszawa.
- Laskova 2009: *Laskova, L.* Inperfekt I pluskvamperfekt v podchinitelni da-izrecheniya sled glagoli za vazpriyatie. – *Balgarski ezik*, Prilozhenie 2009, s. 169–185.
- Maslov 1981: *Maslov, Iu. S.* Grammatika bolgarskogo iazyka. Moskva.
- Melchuk 2013: *Melchuk, I. A.* Kurs po obshta morfologiya. Tom I. Sofia, UI “Sv. Kliment Ohridski”.
- Nitsolova 2012: *Nitsolova, R.* Balgarska gramatika. Morfologiya. Sofia, UI “Sv. Kliment Ohridski”.
- Nitsolova 2012: *Nitsolova, R.* Za formalnite promeni pri gramatikalizatsiyata. – *Ezikat na vremeto. Sbornik s dokladi po sluchay 70-godishniya yubiley na prof. d.f.n. Ivan Kutsarov*. Plovdiv, UI “Paisiy Hilendarski”, s. 59–67.
- Obujina 2016: *Obujina P.* Sintaktichka akomodagija u polskom jeziku u poredjenju sa srpskim. <https://docplayer.pl/79577460-Sintaksichka-akomodacija-u-poljsk-om-jeziku-u-poredjenju-sa-srpskim.html>.
- Petrova 2015: *Petrova, G.* Slozhni izrecheniya s da-komplement za izrazyavane na kontrahipotetichnost. – In: *Da (pre)otkrivash dumite: Yubileen sbornik, posveten na prof. d.f.n. Vera Marovska*. Plovdiv, s. 77–84.
- Saloni, Świdziński 2007: *Saloni Z., Świdziński M.* Składnia współczesnego języka polskiego. Wydawnictwo Naukowe PWN, 354 s.
- Simov, Kolkovska 2004: *Simov, K., S. Kolkovska.* Interpretatsiya na da-konstruktsiite v Opornata frazova gramatika. – In: *Slavistikata v nachaloto na XXI vek – traditsii i ochakvaniya*. Sofia, s. 153–162. <http://bultreebank.org/wp-content/uploads/2017/04/da-construkcii.pdf>.
- Tisheva 2001: *Tisheva, Y.* Podchinitelno svarzване v slozhnoto izrechenie. Komplementizatorite v balgarskiya ezik. – In: *Savremenni lingvistichni teorii. Pomagalo po sintaksis*. Plovdiv, s. 164–173.
- Viktorova 2005: *Viktorova, K.* Funktsionalen razvoj na da-konstruktsiyata v savremenniya balgarski ezik. – In: *Argumentna struktura. Problemi na prostoto i slozhnoto izrechenie. Sast. S. Koeva*. Sofia, s. 185–224.

✉ Доц. д-р Руска Станчева

Секция за съвременен български език

Институт за български език „Проф. Л. Андрейчин“ при БАН

бул. „Шипченски проход“ 52, бл. 17, 1113 София, България

✉ Assoc. Prof. Ruska Stancheva, PhD

Department of Modern Bulgarian Language

Institute for Bulgarian Language, Bulgarian Academy of Sciences

52 Shipchenski prohod, Bl. 17, Sofia 1113, Bulgaria